

Helsinkiški *bilten*

**HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI**
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
http://www.helsinki.org.rs

BR.136 // AVGUST 2017.

EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE

REŠENJE KOSOVSKOG ČVORA OTVARA PERSPEKTIVU ZA REGION

Region Zapadnog Balkana tokom letnjih meseci obeležila je dinamika neuobičajena za to godišnje doba. Impuls je, utisak je, došao iz spoljnopolitičkog okruženja – boravak novoizabranog predsednika Srbije Aleksandra Vučića u Vašingtonu i njegov susret s potpredsednikom Sjedinjenih Američkih Država Majklom Pensom, treća runda Berlinskog procesa u Trstu, samit regionalnih lidera u Dubrovniku, Jadranska povelja u Podgorici, uz prisustvo visokog američkog gosta, spomenutog Majkla Pensa... To ukazuje na želju zapadne međunarodne zajednice da nakon gotovo dvogodišnjeg „zastoja“ reaktivira prisustvo i

ulogu u regionu gde su u međuvremenu bile aktivne druge sile, prvenstveno Rusija i Turska.

Dinamika je, međutim, pokazala sve karakteristike regionalnih država i društava, njihove nedovršene tranzicije, nerešenih međusobnih odnosa proizašlih iz nedavne prošlosti, odsustva demokratske tradicije, krhkosti unutrašnjih potencijala za reforme i modernizaciju, autoritarne sklonosti vodećih političara, kao i žilavost ambicija i aspiracija prema drugima. Tako su nastojanja da spoljnopolitički podsticaji relaksiraju regionalne odnose i pomognu državama na

proklamovanom evro(atlanskom) putu, praćena kontradiktornim i kontroverznim potezima.

To prvenstveno važi za Srbiju koja se uvek (s razlogom) dovodi u vezu s političkim nestabilnostima u regionu, od Makedonije, do Kosova, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Dok otvara „unutrašnji dijalog“ o Kosovu, što bi po dominantnom uverenju komentatora, analičara i posmatrača trebalo da ubrza normalizaciju odnosa sa Prištinom, Beograd intenzivira kampanju protiv prijema Kosova u Interpol i UNESCO. Razlog za novo zatezanje na relaciji Beograd – Skoplje može biti i to što će Makedonija, kako javljaju mediji, podržati prijem Kosova u UNESCO. Međutim, zvaničnici, a pogotovu njima bliski mediji još uvek se nisu pomirili i sa smenom vlasti u Makedoniji. Dok novoizabrani premijer, socijaldemokrata Zoran Zaev nastoji da konsoliduje situaciju u zemlji nakon višegodišnje političko-bezbednosne krize, iz Beograda ga optužuju za pripremu incidenata koji bi navodno, diskreditovali Srbiju kao dobronamernog suseda.

Najnovija zajednička inicijativa predsednika Srbije Aleksandra Vučića i predsednika bh entiteta, Republike Srpske Milorada Dodika posvećena „opstanku (srpske) nacije“ samo je jedan u nizu destabilizirajućih koraka, koliko u odnosu prema Bosni i Hercegovini (BiH), toliko i prema drugim zemljama u regionu, od Hrvatske do Crne Gore. Beogradskim zvaničnim i medijskim ušima nisu prijale ni poruke američkog potpredsednika Pensa, ne samo one po kojima je „Crna Gora lider bezbednosti u regionu“, već pogotovo one adresirane na Moskvu, po kojima Rusija nastoji da „cрта granice u regionu“.

Političku i društvenu scenu Srbije uzburkao je krajem jula poziv predsednika Vučića za otvaranje „unutrašnjeg dijaloga o Kosovu“. Iako je, po Vučićevoj zamisli trebalo da počne u septembru, tema je uveliko ustalasala javnost, bez obzira na to što su inicijativu pratile mnoge nedoumice i nedorečenosti. Najpre, u kom bi se formatu

razgovor vodio (sa opozicionim partijama, u Skupštini, u okviru javnih debata i dr), šta bi bio cilj debate, koliko bi trajala, da li bi bio uvertira za promenu Ustava (u čijoj je preambuli Kosovo navedeno kao sastavni deo Srbije) i niz drugih. Neki pak, najvećom manjkavošću smatraju to što inicijator nije saopštio sopstveni stav, zadržavajući to pravo za trenutak kad bude poznato kako su se „svi ostali izjasnili“.

Zbog toga je ostalo nejasno da li je namera predsednika Vučića da reši kosovski „čvor“ tako što će u nekoj formi Srbija prihvatiti „realnost“, odnosno kosovsku nezavisnost bez formalnog priznanja. Ili je pak reč o još jednom pokušaju da se na pregovarački sto vrati tema o podeli Kosova. Ne treba isključiti ni održavanje statusa quo, zamrznutog konflikta, nakon što ishod „unutrašnjeg dijaloga“ pokaže nespornost građana Srbije da se odreknu „svetog dela“ teritorije. Konačno, možda i najvažnije: da li je predsednik Srbije procenio da je došao trenutak da se pitanje Kosova otvoreno poveže sa Republikom Srpskom (RS), odnosno da Srbija pristane na nezavisnost svoje nekadašnje pokrajine, a da kompenzacija za to bude pravo na samostalnost manjeg bosansko-hercegovačkog entiteta, koji bi se tada mogao priključiti matici.

Ako je iskren u nameri da srpsko-albanske odnose uredi na drugačijim osnovama od onih karakterističnih za Srbiju tokom poslednjih 100 godina, to bi bio ozbiljan pomak u pravcu smirivanja regionalnih etničkih strasti. A, po onome što govori, uspostavili bi i novu balkansku ravnotežu, ne linijom istok-zapad (odnosno, Srbi-Hrvati), već trasom sever-jug, između dva najveća balkanska naroda, Srba i Albanaca.¹

1 „Ako napravimo osovinu mira i stabilnosti na liniji ‘sever-jug’ na Zapadnom Balkanu, između dva najveća naroda, Srba i Albanaca, u narednih sto godina rešili smo 80 odsto naših političkih problema“, izjavio je Vučić: Politika, 10. avgust 2017.

DIJALOG PRE DIJALOGA

Poziv na „unutrašnji dijalog o Kosovu“ Aleksandar Vučić je uputio 24. jula, autorskim tekstom u dnevnom listu Blic. Rečenica koja je iz podužeg teksta najčešće citirana, zapravo je pitijiški dvosmislena: „Vreme je da kao narod prestanemo kao noj da zabijamo glavu u pesak, da pokušamo da budemo realni da ne dopustimo sebi da izgubimo ili nekome predamo ono što imamo, ali da ne čekamo da će nam u ruke doći i ono što smo davno izgubili“.² Takođe, založio se za to „da svi zajedno pronađemo odgovor“, i to onaj, kako je rekao, „koji će biti trajan, koji će isključiti sukob kao opciju i koji će svima na ovim prostorima doneti korist“.³ Tekst sadrži i intrigantna polurečenica po kojoj, „nismo mi ništa tako veliko dobili u ratovima, što smo gubili u miru“,⁴ što je replika na poznat stav Dobrice Ćosića po kome, „smo u miru izgubili ono što smo dobili u ratu“, koja je u propagandnom smislu često citirana uoči ratova devedesetih.

Bez obzira na to što u podužem tekstu nedostaju konkretni odgovori i predložena rešenja, Vučićev poziv na dijalog uglavnom je shvaćen kao „priprema terena“ za priznavanje nezavisnosti Kosova. To pogotovo važi za partije i pokrete s desnog političkog pola. „Nema više dijaloga, ostaje samo Lazareva kletva“, poručio je lider Srpske radikalne stranke (SRS) Vojislav Šešelj.⁵ Po njegovom mišljenju naime, umesto dijaloga trebalo bi tražiti da se uključi Rusija („kao naša sila zaštitnica“), prekinuti pristupne pregovore s Evropskom unijom (EU) i zahtevati da se kosovsko pitanje vrati u Ujedinjene nacije (UN).⁶ Novi lider Demokratske stranke Srbije (DSS) Miloš Jovanović izjavio je da će se DSS odazvati pozivu na dijalog, ali „samo ako će se razgovarati o strategiji

očuvanja KiM u sastavu Srbije“.⁷ Lider srpskog pokreta Dveri tvrdi da su Vučićeva i Dačićeva vlast već priznala nezavisnost Kosova, a sada Vučić „priprema teren... da u sopstvenu izdaju uvuče i druge delove srpskog društva“.⁸ Za zamrzavanje briselskog dijaloga zalaže se nekadašnja predsednica DSS, sada samo poslanik u Narodnoj skupštini Sanda Rašković,⁹ dok njen kolega u parlamentu, glavni urednik Nove srpske političke misli, Đorđe Vukadinović tvrdi da je zamrzavanje konflikta najmanje loše rešenje, odnosno najbolja alternativa.¹⁰ Među prvima se oglasio i patrijarh Irinej, s apelom srpskim državicima „da ne smeju nikad da daju saglasnost na otuđenje KiM, jer ono što se silom uzme, to se i vrati, a ono što se pokloni nekome, to je za svagda izgubljeno...“¹¹

Ako je Aleksandar Vučić pozivom na dijalog o Kosovu testirao tzv. proevropsku opoziciju Srbije, kako bi pokazao njenu nespremnost za otvoreno izjašnjavanje o „najdelikatnijem srpskom pitanju“, bio je potpuno u pravu. Sa te strane političkog spektra Vučić je kritikovan zbog sklonosti za monolog umesto za dijalog,¹² za netoleranciju prema drugačijem mišljenju, za gušenje svakog dijaloga u društvu – što je u osnovi, sve tačno, ali je, u suštini loš alibi za neizjašnjavanje o perspektivi rešavanja kosovskog problema. Takođe i

2 Blic, 24. jul 2017.

3 Isto.

4 Isto.

5 Politika, 26. jul 2017.

6 Isto.

7 Isto.

8 Danas, 26. jul 2017.

9 Blic, 8. avgust 2017.

10 Politika, 8. avgust 2017. Đorđe Vukadinović se u tom smislu, poziva na slučaj Kipra, gde gotovo pola veka traje kriza, jer obe strane (grčka i turska) drže svoje pozicije, ali se nisu u međuvremenu ni poubijale, a nisu ni propale.

11 Politika 30. jul 2017. Patrijarhova patetična izjava previedela je, na primer, slučaj Krima, koga je svojevremeno Nikita Hruščov poklonio Ukrajini (1954), a 2014, ga Vladimir Putin „vratio“ u Rusiju.

12 „U duhu je psihologije njegove vlasti da je on sam na političkom nebu, jedini on neprekidno radi, on sve hrabro rešava. Nikog drugog nema“, zapisala je u autorskom tekstu za Danas, poslanica Demokratske stranke u Skupštini Srbije Nataša Vučković; Danas, 9. avgust 2017.

argument da Kosovo nije jedini problem u državi (koji je i tako internacionalizovan, pa će njegovo rešavanje najmanje zavisiti od Srbije),¹³ jer su tu brojni drugi, možda važniji, poput ekonomije, nezaposlenosti, siromaštva ogromnog dela stanovništva...

Međutim, treba reći da je ponašanje vlasti i naročito, Vučiću bliskih medija u potpunoj suprotnosti s proklamovanom željom o ozbiljnom razgovoru na „zadatu temu“. Kad je, na primer, predsednik Socijaldemokratske stranke (SDS) Boris Tadić izjavio da bi Kosovo trebalo da dobije stolicu u UN, Vučiću bliski tabloidi su ga odmah diskreditovali kao izdajnika.¹⁴ Slično je prošao i vođa Pokreta slobodnih građana (SPG) Saša Janković, kad je rekao da bi i za Srbiju bilo dobro kad bi Kosovo postalo član Interpola.¹⁵

Može li to, ipak da bude opravdanje za neizjašnjavanje? Portparol Liberalnodemokratske partije (LDP) Jovan Najdanov pita, o čemu je tu zapravo reč: „Postoji li minimum osećaja odgovornosti za takvo ponašanje“ i „hoće li se nova deonica praviti iz najtvrdog građanskog jezgra“?¹⁶

LDP je svakako jedna od najusamljenih stranaka u političkom životu Srbije kad je reč o spremnosti za hrabre iskorake. To se pokazalo i ovog puta: LDP već ima pripremljenu platformu za predstojeći dijalog. Povezujući pitanje statusa Kosova (koje ne može biti „obični kompromis“) sa procesom pritupanja Srbije (i Kosova) Evropskoj uniji i NATO, platforma zagovara stav „postepenog korigovanja međusobnih odnosa i stvaranja novih okolnosti“.¹⁷

13 Dragoljub Mićunović u intervjuu za Vreme, 3. avgust 2017.

14 Boris Tadić se potom nemušto ograđivao od sopstvene izjave; Politika 4. avgust 2017

15 Danas, 28. jul 2017.

16 Danas, 10. avgust 2017.

17 Danas 3. avgust 2017.

Lider Srpskog pokreta obnove (SPO) Vuk Drašković je znatno direktniji. Podsećajući na promašaje prethodnih vlasti – od neprihvatanja plana Z-4 za Hrvatsku, do odbijanja rešenja koje je pre više od deceniju Srbiji nudio mirovni posrednik Ujedinjenih nacija, Marti Ahtisari – Drašković konstatuje da „suverenitet Srbije nad Kosovom postoji samo u preambuli njenog ustava“.¹⁸ Drašković se zalaže za „prihvatanje i priznavanje“ kosovske stvarnosti i predlaže da se na osnovu svojevremenog Ahtisarijevog plana nastavi Briselski dijalog sa ciljem da se potpiše sporazum o svestranoj normalizaciji „naših odnosa sa njima“.¹⁹

Poziv na unutrašnji dijalog Aleksandra Vučića, pozdravili su neki od istaknutijih, liberalnih komentatora. Među njima je kolumnista Danasa Aleksej Kišjuhas koji Vučićev autorski tekst u Blicu smatra „dobrim, pismenim, suvislim, refleksivnim i realnim o problemu Kosova“.²⁰

REAGOVANJE ALBANACA

Dok je Vučićeva inicijativa izazvala politički potres u Srbiji, na Kosovu o njoj gotovo da nije ni bilo reči. To prvenstveno važi za političare. S druge strane, među prvima se, s pozitivnom porukom oglasio premijer Albanije Edi Rama koji je poziv na dijalog nazvao „pričom dana“. Po njegovom mišljenju, obostrani naponi u dijalogu doveli bi do daljeg popuštanja u međusobnim odnosima radi, kako je naveo „dece naša dva naroda i odgovornosti za budućnost u miru

18 „Robujući toj normi (preambuli, prim. a.) izvan stvarnosti, država trpi samo ogromne gubitke, i političke, i razvojne, i demokratske, i demografske i novčane“, napisao je Vuk Drašković, Blic, 7. avgust 2017.

19 Isto.

20 Danas, 12-13. avgust 2017; „Dug je put od Kosovo je srce Srbije do Kosovo je problem Srbije i dobro je što je Vučić imenom i prezimenom... prešao ovaj Rubikon. Treba ga podržati u tom hodu i dopuniti činjenicama o uzrocima, krivici i odgovornosti za taj problem“, napisao je, između ostalog Kišjuhas.

i dobrobiti dva naroda.²¹ Vraćajući se još jednom na najavljeni srpski „unutrašnji dijalog“, Rama je rekao da bi se „unutrašnji dijalog“ mogao povesti i na Kosovu i u Albaniji.²²

Oglasili su se, takođe, pojedini kosovski intelektualci, poput Azema Vlasija, bivšeg političara, sad advokata i Agrona Bajramija glavnog urednika kosovskog dnevnika „Koha ditore“. Kako je istakao Vlasi, Vučić je učinio prvi korak ka napuštanju zablude da je Kosovo u Srbiji.²³ Osvrćući se na, u srbijanskoj javnosti veoma prisutnu tezu da bi budući pregovori o rasplitanju kosovskog čvora morali da zadovolje i srpske i albanske interese, Argon Bajrami tvrdi da je za takvu vrstu dogovora prekasno, a država Srbija mora da se pomiri s time da je nepovratno izgubila Kosovo. Po njegovim rečima, međutim, to ne znači „da su ga izgubili i kosovski Srbi, jer je danas to (Kosovo) i njihova nezavisna država“.²⁴ Po oceni beogradskog novinara Dejana Anastasijevića, najozbiljniju analizu Vučićeve inicijative iz kosovskog ugla dao je Veton Suroi. Izlažući genezu srpsko-albanskih odnosa, Suroi podseća da je ovo treći put tokom poslednjih dvadesetak godina da je iz Beograda učinjen pokušaj uređivanja srpsko-albanskih odnosa. Prema njegovim rečima, Vučićev predlog za dijalog morala bi prihvatiti kosovska politička elita, ali s pozicije sopstvene pregovaračke platforme. Ta platforma bi, po Suroiu, morala da struktuirala tri problema koja Kosovo ima sa Srbijom: prošlost (posledice okupacije i rata), sadašnjost (neprestano podrivanje funkcionalnosti kosovske države i njenog međunarodnog predstavljanja) i budućnost (evroatlanske integracije). Bez ta tri elementa, tvrdi Suroi, Kosovo i Srbija će biti osuđeni na „novih pet godina jalovih debata o registarskim tablicama i sličnim trivijalnostima“.²⁵

21 Prema, Politika, 26. jul 2017.

22 TVN1, Dnevnik, 14. avgust 2017.

23 Danas, 29-30. jul 2017.

24 Danas, 27. jul 2017.

25 Vreme, 3. avgust 2017.

PODELA (NI)JE OPCIJA

Samo nekoliko dana nakon Vučićevog teksta-poziva na dijalog, u istom listu²⁶ oglasio se autorskim stavom prvi potpredsednik Vlade, šef diplomatije i predsednik Socijalističke partije Srbije (SPS) Ivica Dačić. Po njegovom mišljenju, osnova trajnog i održivog rešenja u slučaju Kosova počiva na razgraničenju Srba i Albanaca. Stav o podeli Kosova Dačić nije izneo prvi put, niti je to njegova originalna ideja. Zagovarao ju je još šezdesetih godina prošlog veka književnik Dobrica Ćosić, a od devedesetih nadalje niz srbijanskih političara, uključujući Zorana Đinđića, Borisa Tadića, Nebojšu Čovića, istoričara Dušana Batakovića...

Iako je verovatno, i samom Dačiću jasno da podela Kosova kao opcija (više) nije na stolu, on je sročio i u javnost izneo konkretan plan razgraničenja u pet tačaka: deo teritorije severno od reke Ibar bio bi pripojen Srbiji, srpske crkve i manastiri dobili bi status po ugledu na manastire na Svetoj gori u Grčkoj, Srbi južno od Ibra formirali bi zajednicu srpskih opština, a Beograd bi dobio i nešto „u gotovom“ (finansijsku nadoknadu za uzorpiranu imovinu).²⁷ Kako je Dačić izjavio, „to je ideja kompromisa istorijskog i etničkog prava“.²⁸

Zamisli o podeli protivi se lider radikala Vojislav Šešelj, jer kako kaže, „ne možemo mi Srbi ono što je naše da delimo“.²⁹ Po rečima direktora Forum za etničke odnose Dušana Janjića, to su opasne i neodgovorne ideje, kojima Dačić „ozbiljno minira Vučićevu politiku“.³⁰ Zbog toga Janjić predlaže da se Vučić „pod hitno“ distancira od Dačića, a premijerka Ana Brnabić da ga smeni.³¹

26 Blic, 29. jul 2017.

27 Prema, Informeru 15. avgust 2017.

28 Isto.

29 Isto.

30 Kurir, 15. avgust 2015.

31 Danas, 1. avgust 2015.

Na razgovor o podeli Kosova ne bi pristao nijedan političar s Kosova, jer, kako kaže ministar spoljnih poslova tehničke vlade u Prištini Enver Hodžaj, „granice Kosova su međunarodno priznate“, a takve zamisli koje dolaze iz Beograda su „opasne i neprihvatljive“.³² Osim njih, isto smatraju i neki srpski političari s Kosova. Lider Samostalne liberalne stranke i poslanik u Skupštini Kosova Slobodan Petrović smatra de je podela „suluda ideja“, ne samo zbog toga sto južno od Ibra živi dvostruko više Srba nego na severu i što se najznačajniji kulturni i verski objekti takođe nalaze južno od Ibra, već ponajpre zbog toga „što svako menjanje granica na Kosovu dovodi do sukoba“.³³

„Unutrašnji dijalog“ o Kosovu prenet je i na redovno izveštavanje o Kosovu u Savetu bezbednosti UN. Ivica Dačić je, između ostalog, rekao da Srbija nije dovoljno velika država da bi je se plašili, ali da je učestvovala u formiranju UN i podsetio na njene zasluge u dva svetska rata i da „zbog svega toga ostajemo verni principima postovanje teritorijalnog integriteta“.³⁴

KOSOVO ILI REPUBLIKA SRPSKA (ILI, I JEDNO I DRUGO)

Imajući u vidu da je zahtev za podelu Kosova praktično nemoguća misija, s obzirom da ga je u sadašnjim granicama priznalo više od 100 zemalja u svetu, možda je njegovo reaktiviranje samo „dimna zavesa“ za nešto drugo. Generalni stav srpske političke i inelektualne elite, ali i javnosti povodom Kosova, jeste da nije u redu da Albanci dobiju sve, a Srbi ništa. Ako to ne mogu da budu četiri opštine sa srpskom većinom na severu Kosova, možda bi „kompenzaciju“

32 Informer 15. avgust 2017.

33 Danas, 9. avgust 2017.

34 <http://www.politika.rs/sr/clanak/387070/Dacic-u-Savetu-bezbednosti-Srbi-na-Kosovu-i-Metohiji-su-zrtve-genocida-a-ne-Albanci>.

predstavljala Republika Srpska (RS), manji entitet u Bosni i Hercegovini.

O osamostaljivanju Republike Srpske često govori (a na tome i radi) predsednik RS Milorad Dodik. Beograd se otvorenog zahteva sa istim ciljem oprezno čuva i zvanični pogled na Bosnu i Hercegovinu i njenu celovitost uokviruje u podršku Dejtonskom sporazumu.

Uključujući se u javni razgovor povodom Vučićevog poziva, oglasio se, međutim, kolimnista i istoričar Dragomir Anđelković, inače blizak aktuelnoj vlasti. S ambicijom da formuliše predlog koga bi Srbija trebalo da ponudi međunarodnoj zajednici „u cilju mirnog rešavanja sporova u koje je uključen naš nacionalno-državni prostor“, Anđelković kaže da bi „minimum ispod koga Srbija ne treba da ide morao da bude višeslojan“. Odnosno, kako piše u autorskom tekstu, „rešenje koja Srbija ponudi ili prihvati za KiM, uz uslov da se definiše ili usaglasi sa Banjalukom, može se impementirati samo ako bude i kada bude analogno rešenje izdejtstvovano za Srpsku“.³⁵

U taj kontekst može se uklopiti i najava o zajedničkom pisanju deklaracije o „opstanku srpskog naroda“, obnarodovana povodom obeležavanja godišnjice „Oluje“, u Novom Sadu 5. avgusta.³⁶ Kako je dan kasnije predsednik Republike Srpske Milorad Dodik izjavio za Večernje novosti,³⁷ on i Aleksandar Vučić „zajedno pišu plan za zaštitu svih Srba“. Po njegovim rečima, cilj je da se početkom veka sačini dokument „koji može da istrpi vreme koje dolazi, da ostane u vlasništvu

35 Danas, 4. avgust 2017.

36 U Novom Sadu tog dana su Aleksandar Vučić i Milorad Dodik održali sastanak sa predstavnicima srpske dijaspore i nakon toga objavili pisanje tog dokumenta. Milorad Dodik i inače često stoji uz Vučića u različitim prilikama. Imajući u vidu njegove bliske veze s ruskim predsednikom Vladimirom Putinom, Dodik kao da u ime svog kremaljskog prijatelja, nadgleda postupke i ponašanje predsednika Srbije.

37 Večernje novosti, 7. avgust 2017.

generacija Srba ma gde bili, kao orijentir za nacionalno i političko delovanje“.

Kao asocijacija na neke prethodne dokumente poput Načertanija i pogotovo, Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti, još nenapisana deklaracija uznemirila je region. Iako generalni sekretar predsednika Republike, nekadašnji ministar pravde Nikola Selaković tvrdi da cilj deklaracije nije motivisan onim što neko pokušava da prikaže kao „vlikosrpski nacionalizam“, već je reč o potrebi „očuvanja jezika i kulture“³⁸ Srba u drugim državama, sumnje pobuđuje (Dodikova) formulacija o deklaraciji kao orijentiru za „nacionalno i političko delovanje“. „To je poziv na revanšizam i novo posezanje za teritorijom susjeda“, ocenio je kulturolog iz Banjaluke Srđan Šušnica.³⁹

Problem je svakako i to što bi sporni dokument bio usvojen u dva parlamenta – jednom državnom (Srbije) i drugom entitetskom, u susednoj državi Bosni i Hercegovini. Takođe, i zbog toga što i na ovaj način povezuje status Kosova i status bosanskohercegovačkog entiteta: uključivanje tog entiteta u dijalog o Kosovu predstavlja „raspakivanje“ celog regiona, izjavio je predsednik Bošnjačke demokratske zajednice i poslanik u Skupštini Srbije Muamer Zukorlić.⁴⁰ I po oceni Srđana Šušnjice povezivanje Kosova i Republike Srpske je „politički nerealno, međunarodno-pravno nemoguće“, a sama ideju on ocenjuje kao „opasan relikv osvajačkih, kleronacionalističkih ideja i politika zvaničnog Beograda devedesetih koje su dovele do razaranja Bosne, genocida i unazađivanja države Srbije“.⁴¹

38 Gostovanje na Radioteleviziji Srbije, prema Danas, 9. avgust 2017.

39 Danas, 9. avgust 2017.

40 Danas, 9. avgust 2017; „O Republici Srpskoj u Srbiji ne bi smelo i moglo da se priča bez Sarajeva. Hoću da kažem da, ako bi se pričalo o Republici Srpskoj, onda bi se u to moralo uključiti Sarajevo, ali i Sandžak“, rekao je takođe Zukorlić.

41 Isto.

KO HOĆE PROMENU GRANICA

Vučićev poziv na „unutašnji dijalog“, navodno samo o Kosovu tako je (ponovo) stigao do (pre) crtavanja granica. Glasnost s kojom Ivica Dačić sve upornije zagovara opciju „razgraničenja“ s Kosovom, a pogotovo ubacivanje u igru Republike Srpske, daju za pravo onima koji tvrde da o prekomponovanju Balkana ne razmišljaju samo teoretičari međunarodnih odnosa, samozvani eksperti i poneki usamljeni političar.

Gostujući na skupu Jadranske povelje u Podgorici, američki potpredsednik Majkl Pens je izjavio da „Rusija nastavlja da nove granice iscrtava silom“.⁴²

Pensu je iz Beograda odgovoreno sa više adresa. Najpre, šefa diplomatije Ivica Dačića koji je poručio da „kad je reč o crtanju granica, to je upravo uradio Zapad sa Srbijom“.⁴³ Takođe i bivši šef diplomatije Vladislav Jovanović tvrdi da je „nesporna činjenica da su SAD i zapadne zemlje, ne samo projektovale nove granice, već su i brisale postojeće“.⁴⁴ S ocenom da su američke tvrdnje o ruskom crtanju granica netačne, slaže se i član Foruma za međunarodne odnose Simeon Pobljučić. Po njegovoj oceni, veliko je pitanje može li Rusija na Balkanu praviti nove granice, jer se to može uraditi „samo vojnom silom i nikako drugačije“.⁴⁵

Geostrateško nadmetanje na Balkanu idealno je tlo za razmahivanje tabloidnih scenarija: o napadu Albanaca na sever Kosova (navodno, 25. avgusta), do tajnog dogovora Rusa i Amerikanaca, odnosno Putina i Trampa koji su iscrtali novu mapu Kosova.⁴⁶

42 Politika, 6. avgust 2017.

43 Isto.

44 Politika 5. avgust 2017.

45 Isto.

46 Srpski telegraf, 16. avgust 2017.

Predsednik Vučić se opet, sve učestalije žali na pritiske kojima je izložen i sa Istoka i sa Zapada: „Mi smo ... pod velikim pritiskom velikih sila... Više je nemoguće da se pojavite bilo gde na zapadu a da vas ne pitaju za Ruse, a da vam Rusi ne zameraju nešto što niste uradili, a što oni smatraju da je interes, a protiv čega je zapad“, rekao je Vučić na TV Pink.⁴⁷

Ne treba podceniti ni ruske projekcije na Balkanu koje u Srbiji imaju veliku podršku. Ruski filozof Aleksandar Dugin, jedan od Putinovih najbližijih savetnika, zagovornik je pravoslavnog saveza. On smatra da „novi geopolitički poredak“ na Balkanu treba da se zasniva na stimulisanju svih integracionističkih procesa na osovni svere-jug. Čitav prostor Balkana predstavlja složen konfiguracioni projekat opšteslovenske južne federacije koju čine Srbija, Bugarska, Makedonija, Crna Gora i Srpska Bosna. U toj tvorevini Srbi, ističe Dugin, predstavljaju evroazijski impuls, pojavljuju se kao nosioci heartlanda. U takvom poretku Makedoniji bi se dodelio poseban status da bi se uklonio kamen spoticanja između sve tri balkanske praoslavne države.⁴⁸ Vučić je očigledno pod velikim pritiskom jer mu je Dugin poručio da će vrlo skoro nestati mogućnost kompromisa i da će morati napraviti egzistencijalni izbor.⁴⁹

MAKEDONIJA PONOVO NA METI

Postepeno i još uvek neizvesno smirivanje političkih tenzija u Makedoniji nakon što je za premijera izabran socijaldemokrata Zoran Zaev, Srbija i dalje drži u fokusu. Iako su početne varnice između Zaeva i srpskih zvaničnika prigušene, utisak je da Beograd opstruira konsolidovanje unutrašnjih prilika u susednoj zemlji. Dodatni

47 Prema Politika, 10. avgust 2017.

48 <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/san-ultradesnicara-i-rusije-balkanski-pravoslavni-savez>

49 <https://www.srbijadanas.com/vesti/info/putinov-glavni-ideolog-aleksandar-dugin-porucuje-srbima-rusija-ce-sa-cuvati-srpsko-kosovo-2017-07-09>

razlog možda treba tražiti u činjenici da je zapadna međunarodna zajednica shvatila važnost Makedonije u regionalnom kontekstu. Osim što je na njenu (prevashodno, američku) intervenciju formirana parlamentarna većina i izabran novi premijer, izgleda da se čine i pojačani naponi da se Makedonija što pre učlani u NATO.⁵⁰

Večernje novosti, koje su delimično u državnom vlasništvu su 1. avgusta objavile senzacionalistički tekst o zaveri makedonskog premijera protiv Srbije. Po toj priči, Zaev je pripremao upad naoružanih albanskih specijalaca, koji bi obučeni u uniforme specijalaca policije Srbije upali u graničnu zonu između dve zemlje i tako izazvali međudržavni incident. Ovaj plan, do koga su navodno došle srpske obaveštajne službe, nije bio i jedini; prema drugom, do koga su takođe došli srbijanski obaveštajci, podrazumevao bi masovno hapšenje navodno srpskih špijuna u Makedoniji.

I napis u novinama i dodatne špekulacije tim povodom zvanični Beograd je odčutao. Tim povodom u ovdašnjoj javnosti oglasio se samo Pokret slobodnih građana (PSG) Saše Jankovića. U saopštenju PSG se navodi na se na ovaj način, osim pokušaja diskreditacije legitimnog predsednika vlade susedne države, stvara atmosfera nepoverenja između dva naroda.⁵¹

Zvanični Beograd se, po svemu sudeći, još nije pomirio sa smenom vlasti u Skoplju. U medijima, tabloidnim, ali i onim koji pretenduju na ozbiljnost i dalje se favorizuje bivši premijer Nikola Gruevski (iz nacionalističkog VMRO-DPMNE), odnosno njegovo opoziciono delovanje. Tako je u beogradskim medijima opširno prenošeno protivljenje Gruevskog potpisivanju

50 U tom smislu intenzivirana su nastojanja da se sa Grčkom reši spor oko imena zemlja, a prema nekim tumačenjima, zbog značaja Makedonije u kontekstu regionalne stabilnosti možda se Makedonija pridruži NATO pod imenom sa kojim sedi u Ujedinjenim nacijama.

51 Danas, 2. avgust 2017.

sporazuma o prijateljstvu i saradnji Makedonije i Bugarske (potpisan 1. avgusta), kao i osporavanje predloženog zakona o upotrebi jezika, u Sobranju. Prema tom zakonu, albanski jezik će biti smatran zvaničnim u svim sredinama gde broj albanskog stanovništva prelazi 20 odsto.

Pritisak na Skoplje (ako nije deo zajedničkog „projekta“ s Moskvom) u funkciji je nastojanja

da Makedonija u međunarodnim organizacijama i institucijama glasa protiv prijema Kosova (osim o UNESCO, reč je i o Interpolu). Povlačenje clokupnog diplomatskog osoblja iz srpske ambasade u Skoplju ukazuje da Srbija verovatno priprema novu strategiju za Makedoniju, pogotovo što namera Zaeva da do kraja raščisti sve vezano za smenu vlasti ne može biti „prijatna“ za Srbiju.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Poziv predsednika Vučića na „unutrašnji dijalog o Kosovu“ je neminovna faza srbijanskog društva u procesu napuštanja ratne politike drugim sredstvima. Pitanje je, međutim, šta su stvarne namere predsednika - podela odgovornosti za važne odluke, ili pak, samo još jedan manevar u odlagaju važnih odluka. Najnovije zatezanje sa Makedonijom pokazuje da Srbija tek u krajnjim situacijama raščištava hipoteku loših odnosa sa susedima. Zato bi normalizacija odnosa sa Kosovom bila pozitivan signal za odnose sa celim regionom.

Debata nažalost nije iznedrila nijedan relevantan predlog. Manje više reciklirane su stare opcije, uglavnom fokusirane na podelu. S obzirom da predsednik nije izašao sa svojim stavom, ne treba zanemariti predlog Ivice Dačića, ministra inostranih poslova, o razgraničenju Srba i Albanaca. Sudeći po iznetim stavovima, taj predlog ima najveću podršku. Desnica je u prilog zamrzavanja konflikta očigledno u očekivanju da se problem reši spoljnom intevencijom, pre svega ruskom.

Opozicija je i ovom prilikom pokazala političku nezrelost kad je reč o rešavanju nacionalnih pitanja, pre svega budućnosti Srbije. Njena strategija da Vučića ruši na „prodaji Kosova“ je nerealna, jer kod većine građana postoji svest o tome da je Kosovo izgubljena bitka. Bez ozbiljnog alternativnog programa opozicija će i dalje favoriti u međusobnim optuživanjima za izdaju. Kosovo ne može biti rešeno bez najveće stranke (SNS) koja još uvek uživa podršku višu od 50 odsto. Zato je licemeran stav po kome opozicija ne želi saradnju sa SNS o tom pitanju.

Ukoliko predsednik Vučić ne iskoristi podršku koju uživa i ne donese odluku koja ide u susret normalizaciji odnosa sa Kosovom, neminovno će gubiti podršku za evropsku opciju i sve će više padati pod uticaj ruskog faktora. Spoljno okruženje će u tom slučaju preuzeti inicijativu što nije u skladu s nacionalnim i državnim interesima Srbije.